

Föreningen Arbetarrörelsens Arkiv i Landskrona, 65 år!

Den 7 september 1945 satte sig representanter från Arbetarkommunen Landskrona, ABF och Fackliga centralorganisationen (nuvarande LO-sektion) för att ta beslut om att starta Föreningen arbetarrörelsens arkiv i Landskrona. Mötet hade föregåtts av att arkivföreståndaren för arbetarrörelsens arkiv i Stockholm, Tage Lindbom, hade rest runt i landet för att ta reda på om intresset fanns för liknande lokala arkiv. Förslaget hade fallit i god jord i Skåne där en lokal avdelning till Arbetarrörelsens kulturhistoriska förening hade startats. I Landskrona var mottagandet först svalt men kom framåt sommaren 1945 att tinas upp och arkivet i Landskrona kunde grundas. Det är nu 65 år sedan detta skedde och med anledning av att Arkivet nått pensionsåldern har denna minnesskrift framställts.

Varför skapas ett arbetarrörelsens arkiv?

Det första och enkla svaret på ovanstående fråga borde rimligtvis vara: för att bevara en del av historien. Men om man gräver djupare i Arkivets material går det att se att det finns vissa saker som troligen har spelat in på varför de lokala arkiven startades och varför det skedde just när det skedde. En möjlig förklaring är helt enkelt att Arbetarrörelsens arkiv i Stockholm hade för lite plats att kunna ta emot material från hela arbetarrörelsen om denna skulle bestämma sig för att skicka in sitt material. Eftersom detta arkiv var det enda i sitt slag i Sverige var det dit hela arbetarrörelsen skulle vända sig för att få sitt material sparad för eftervärlden. En inte helt vild gissning är därför att en av anledningarna till att föreståndare Tage Lindbom gav sig ut på sin "PR-resa" var för att underlätta arbetsbördan för arkivet i Stockholm om handlingarna skulle börja strömma in. Det var också den fackliga centralorganisationen i Landskrona, vilka borde vara de med mest material, som var tydligast pådrivande i uppstartandet av Arbetarrörelsens arkiv i Landskrona.

En annan möjlig förklaring kan ha varit att det handlade om att åter väcka glöden inom rörelsen. Inom Landskrona arbetarkommun fanns en känsla av att kampen och ideologierna höll på att tyna bort till förmån för en mer pragmatisk hållning av en arbetarrörelse som gått från att vara utestängda från politiken till att befinna sig i dess absoluta maktcentrum. Tankar om hur medlemmarna skulle aktiveras var på dagordningen under andra världskrigets slutskede. Möjligen kan starten av ett arbetarrörelsens arkiv i Landskrona förstås av denna vilja att ge liv åt den i Arbetarkommunens ögon mer aktiva och passionerade tidiga arbetarrörelsen. Frågan om ett arbetarrörelsens arkiv sammanföll också bra i tiden med året för 50-årsjubileet av Landskrona arbetarkommun, 1944. Tankegångarna kring aktivering av medborgarna känns igen från dagens politiska diskussioner och kanske trodde arbetarrörelsen att man genom att studera historiens kamp och passion kunde locka de inaktiva medlemmarna tillbaka till den dagliga politiken i exempelvis fackförbund och arbetarkommuner. Den tredje förklaringen handlar helt enkelt om bildning och vi återkommer till det inledande svaret på frågan om varför man startar ett arkiv.

Helt enkelt för att bevara en del av historien. En annan historia än den som lärdes ut i folkskolorna där ”kungar och krig” dominerade. Denna önskan finns djupt inbäddad i arbetarrörelsen i form av ABF och det är just dessa tre grenar, ABF, Arbetarkommunen och Fackliga centralorganisationen, som är grundare till Arbetarrörelsens arkiv i Landskrona.

Start och uppbyggnad

*Edvin Ramberg och Valter Åberg
två av Arkivets pionjärer, 1948.*

När Arkivet startades tillsatte de tre organisationerna en styrelse och utnämnde Edvin Ramberg som föreståndare och Valter Åberg som ordförande i föreningen. Båda dessa kom att inneha dessa positioner under de följande 30 åren. (Samtliga föreståndare och ordförande presenteras i texturtor i slutet av häftet.) Arkivets stadgar kom till den 19 september 1945 och där bestämdes att Arkivets uppgift var: att ”samla, ordna och bevara allt materiel, som på något sätt berör Landskrona arbetarrörelse och dess historia”. Under uppstartsfasen verkar det ha funnits en stark vilja att skapa ett brett kontaktnät mellan de olika arbetar- och folkrörelsearkiven och Ramberg var också i kontinuerlig kontakt med Tage Lindbom från Stockholmsarkivet för att få råd och tips bland annat på vilka typer av hyllor som skulle användas och hur förteckningen skulle se ut. Under det första verksamhetsåret fanns arkivet i Rambergs hem och som man skrev i Verksamhetsberättelsen 1985, året för Arkivets 40-årsjubileum, flyttade Arkivet till en lokal i Folkets hus 1947 efter att ”...alla utrymmen i och under hemmets möbler var utnyttjade...”. Ramberg och Arkivet arbetade aktivt med att få Landskronas hela organiserade arbetarrörelse att donera sina arkiv till den nystartade verksamheten. Fullständig anslutning var dock inget som blev verklighet men man lyckades ändå locka till sig större delen av arbetarrörelsen i Landskrona. I början var det även svårt att få medlemmarna att lämna in sitt material och Ramberg skrev att de nästan tvingas ”draga ut det[materialet] med kniptång”. Viss förståelse för medlemmarnas ovilja att lämna in sitt material är kanske på sin plats eftersom det är tveksamt om Rambergs hem uppnådde kraven de kunde ställa på ett arkiv. Idag befinner sig arkivet i godkända arkivlokaler, så den oro som medlemmarna i början kunde ha hyst finns inget fog för.

Arkivets första lokaler i Folkets hus, ovanför burspråket, till vänster i bilden. 1955.

Efter att Arkivet fått sina lokaler i Folkets hus fjärde våning 1947, inleddes ett första arbete med att insamla och förteckna det inkomna materialet. Från detta år började föreningen också att ta emot anslag från drätselkammaren för sin verksamhet, vilket har fortsatt fram till idag. Redan tidigt i föreningens historia riktade man sig också utåt mot stadens befolkning och i verksamhetsberättelsen för 1950 beskrivs hur besökarna började dyka upp. Två år senare menade Arkivet själva att de ”fyller ett viktigt behov inom arbetarrörelsen i Landskrona”. På grund av att materialet fortsatte komma in och besöken ökade var Arkivet 1961 i behov av en större lokal och flyttade ner i källaren i Folkets hus. Arbetet fortsatte och trots ihärdiga försök från Arkivets håll lyckades man inte med den inledande önskan att få total anslutning av den organiserade arbetarrörelsen, vilket 1963 benämndes som ett misslyckande. Arkivet

fortsatte att domineras av den organiserade arbetarrörelsen men i Arkivets anslagsansökningar för året 1965 menade man i motiveringen för höjt anslag att Arkivet då var ett arkiv för hela den lokala folkrörelsen. Ett första steg mot dagens breda förenings- och folkrörelsearkiv kan kanske spåras här.

Tio år efter flytten ner i källaren var det dags för en ny flytt och denna gång till lokaler på Säbygatan 16. År 2001 flyttade arkivutrymmena upp till Nymanska fastigheten och hade expedition i Villa Fridhill och 2006 tog Arkivet plats i de nuvarande lokalerna på Eriksgatan 66. Platsbristen har tidvis varit akut och 1993 gick en del av medlemsorganisationerna samman för att lösa det mest akuta med inköpanget av nya hyllor. Under årens lopp har Arkivet fått in en mängd material från våra medlemmar. Nya medlemmar och nytt material har betytt att nya infallsvinklar på historien om Landskrona blivit möjliga. Handlingar som beskriver vardagslivets, fritidens och arbetets gång i Landskrona har betytt och kommer att betyda mycket för att förstå hur livet i Landskrona kunde te sig förr i tiden.

Ett speciellt tillskott

Under 1960-talet tog Arkivet emot två speciella gåvor. Den första var askan från den Svensk-Amerikanske arbetarsångaren Joe Hill. Askans finns idag inmurad i väggen i ljusgården i Nymanska fastigheten, bakom en marmorplatta som bär hans namn. Den andra gåvan var en hel samling, och början på en vänskap, från en av arbetarrörelsens kanske mer extrema företrädare: Anton Nilson.

Anton Nilson, 20 februari, 1968 vid Joe Hills minnesplatta.

När Anton "Amalthea" Nilson donerade sina samlingar till Arkivet 1968 gjorde detta att Arkivet blev ett arkiv av intresse, inte bara lokalt utan också i nationellt hänseende. Anton Nilson blev snabbt en av de mest uppskattade medlemmarna i Arkivet och han uppvaktades vid födelsedagar och anlätades flitigt som föredragshållare. Vid tiden för donationen hade lång tid förflutit sedan Amalthea-händelsen och även om Anton Nilsons tidigare kamp inte direkt låg i linje med den reformistiska socialdemokratiska arbetarrörelsen som startat Arkivet verkar det inte funnits några tvivel om att ta emot hans material. Den personliga

kopplingen till Landskrona var inte självklar, den som fanns var att Nilson lärde sig flyga av Landskronaprofilen Enoch Thulin. Dock var Landskrona ett starkt fäste för ungsocialisterna i och med att deras tidning *Brand* trycktes här. Edvin Ramberg hade också själv ett förflutet inom den ungsocialistiska sfären, så möjligheten finns också att det var två liktänkande som fann varandra på ålderns höst. Stora levnadsöden har en förmåga att fångla och möjligtvis var Anton Nilsons liv och leverne en alldeles för spännande historia att låta glida ur händerna för ett litet lokalt arbetarrörelsearkiv. Bevisligen kan man så här i efterhand se att valet att ta emot Anton Nilsons material var en god idé. Detta material har varit och är kanske än idag ett av de mest använda i Arkivets samlingar. Pengagåvor för att stödja Anton Nilsons samlingar har också kommit Arkivet väl till pass under stunder av sämre ekonomi.

Arkivet som folkbildare

Eftersom arbetarrörelsens arkiv i Landskrona var ett projekt som delvis kom ifrån ABF hade det klara kopplingar till arbetarrörelsens bildningsprojekt. Arkivet är en del av en lång strävan att hålla minnet av arbetarrörelsens kamp levande. Arkivet har också självt arbetat för att skapa medvetenhet om arbetarnas historiska förhållande lokalt. Bland annat var arbetarrörelsens arkiv 1969 intresserade av att förändra en utställning på Landskrona museum för att bättre belysa arbetarnas förhållanden. Det handlade om ett rum som skulle inredas i stilen av ett industriarbetarhem i sekelskiftets Landskrona. Men Arkivet har

också haft en mängd olika utställningar själva, vilka på olika sätt har belyst arbetarrörelsens historia i Landskronabygden. Därigenom kan man också säga att Arkivet aktivt har arbetat för att påverka och visa upp en speciell del av Landskrona; arbetarstaden Landskrona.

Under slutet av 1950-talet och början 1960-talet ökade antalet personer som intresserade sig för Arkivets material. Bland annat studenter och forskare från Lunds Universitet började hitta hit. 1965 såg Arkivet

Utställning "Nostalgi" i ljussalen utanför dagens lokaler.

hur intresset verkligen växte och studenterna strömmade till. Det röda 60- och 70-talet inspirerade med största sannolikhet till studier och under slutet av 1970-talet engagerade också Sven Lindquists bok "Gräv där du står" till besök. År 1981 skriver man i verksamhetsberättelsen att "intresset för forskning har blivit så stort, att någon definition inte kan göras". Kanske var detta en överdrift från en entusiastisk styrelse men troligtvis en indikation på att något speciellt skedde. Under de senaste 20-30 åren har Arkivet rört sig mot mer utåtriktad verksamhet och inlett starkare

samarbete med museum som Vipan 8 under 80-talet och övriga arbetarrörelse- och folkrörelsearkiv i och med att Skånes arkivförbund startades 1993. År 1996 inledde Arkivet ett samarbete med det blivande Centrum för arbetarhistoria och kopplingarna till universitetet i Lund blev allt starkare när CfA tillsammans med universitetet startade en kurs i arbetarhistoria vilken förlades till Landskrona.

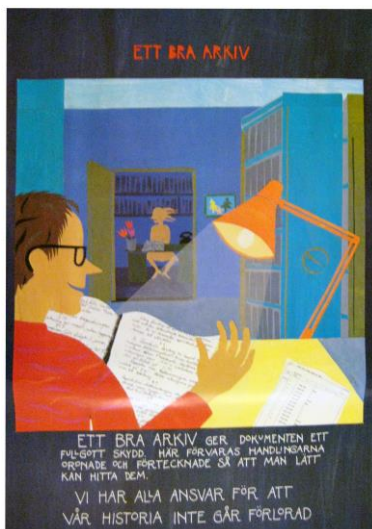
Sedan 2005 har Arkivet också en hemsida (www.arkivet-landskrona.se) där man som privatperson kan se förteckningar över vad som finns i Arkivets samlingar samt ta del av exempel på bilder och fanor som förvaras i Arkivets lokaler. Men för att komma åt övriga handlingar behöver man, trots den virtuella världens framsteg, komma till lokalerna på Eriksgatan 66.

Från arbetarrörelse- till folkrörelsearkiv

Från att Arkivet startade har det skett en mängd förändringar, inte minst de senaste 30 åren. Från början var Arkivet väldigt nära kopplat till den organiserade arbetarrörelsen. Detta märks tydligt med tanke på Arkivets stora ansträngningar att få Landskronas alla fack- och politiska föreningar att lämna in sitt material. Detta blev som sagt aldrig verklighet och Arkivet ville såklart fortsätta vara ett levande arkiv vilket har gjort att Arkivet har breddat sin upptagning. Under senare år, framförallt från slutet av 1980-talet och början av 1990-talet har Arkivet kommit att röra sig till att vara ett brett förenings- och folkrörelsearkiv och i 2001 års verksamhetsberättelse tar man steget fullt ut och menar att man

fortfarande har rötterna i arbetarrörelsen men idag är ett folkrörelsearkiv. Namnet arbetarrörelsens arkiv finns dock fortfarande kvar även idag.

Arkivet hade mitten av problem och outtalat blev idrottsrörelser som förut inte samlingar, nu accepterade. få in mer pengar från motivera anslagen till kommun. Bitterheten från då man menar att anslagen att kommunens pengar golfspelare”. Arkivet såg sig och kommer alltså under de att bli ett arkiv för hela arbetarrörelsen. Arkivets arbetarrörelsen i form av fackföreningar och politiska föreningar men har också ett stort material från bland annat PRO-föreningar, nykterhetsrörelse samt idrotts- och koloniföreningar och består idag av 84 medlemsorganisationer.

Arkivaffisch till en av Arkivets utställningar, 1990

1980-talet stora ekonomiska vissa typer av rörelser, exempelvis varit välkomna i Arkivets Möjligtvis var detta ett sätt både att medlemmar men också ett sätt att verksamheten från Landskrona Arkivets sida märks i protokollen inte följer hyresutvecklingen och istället går till ”fisförnäma här som en allmännyttig institution senaste 20-30 åren att röra sig till Landskrona och inte bara för bestånd domineras fortfarande av

Avslutning

Föreningen arbetarrörelsens arkiv i Landskrona har nu 65 år av intensivt och hårt arbete bakom sig. Som för de flesta arkiv har lokalfrågan varit ett ständigt orosmoment och ekonomin har inte alltid tillåtit alla de idéer som fötts här. Men när man ser tillbaka på tiden är det en positiv känsla som återkommer, från Edvin Rambergs ideella arbete under Arkivets första 30 år fram till den institution den är idag med nära koppling både till övriga folkrörelsearkiv och Lunds universitet, och det är med förhoppning som Arkivet ser framåt. Att Arkivet även i fortsättningen skall kunna bidra till minnet och forskning om Landskronas rika arbetar- och folkrörelsehistoria, samt att ännu fler inser vikten av att ”samla, ordna och bevara” sina handlingar för eftervärlden!

Arkivets föreståndare:

Edvin Ramberg 1945 – 1975

Gunnar Larsson 1975 – 1981

Arne Rosquist 1981 – 1994

Jonna Eriksson 1994 – 2007

Viktor Lundberg 2007 – 2009

Magnus Olofsson 2009 –
nuvarande

Arkivets ordförande:

Valter Åberg 1945 – 1977

Arnold Ny 1977 – 1984

Evert Persson 1984 – 1990

Eiwor Rickard 1990 – 2004

Marita Larsson – 2005

Peter Böök – 2005

Bengt Adolvsson 2006 – 2008

Esbjörn Ekman 2009 –
nuvarande